

Кухарчук Петро Михайлович

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри управління та адміністрування
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти»*

Kukharchuk Petro

*Candidate of Sciences in Public Administration,
Associate Professor of the Department of Management and Administration
Communal Institution of Higher Education
«Vinnytsia Academy of Continuing Education»
ORCID: 0000-0002-2051-3298*

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-9-7881

ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ СИСТЕМОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

FUNDAMENTALS OF MONITORING BY THE HEALTH PROTECTION SYSTEM IN UKRAINE (REGIONAL ASPECT)

Анотація. На місцевому рівні особливого значення набуває моніторинг та контроль показників та індикаторів у сфері охорони здоров'я, які відображають місцеві потреби у сфері охорони здоров'я. Новими стали методи моніторингу та контролю, які ґрунтуються на уніфікованих вимогах до обліку медичних даних на рівні закладів охорони здоров'я на місцевому рівні, розширенні переліку індикаторів, систематичному перегляду і моніторингу та контролю показників.

Однією з проблем, що особливо впливає на питання громадське здоров'я, є недостатньо скоординовані міжгалузеві та міжвідомчі дії у секторі охорони здоров'я. Первинна профілактика захворюваності та смертності від найбільш поширених причин, яким можна запобігти, вимагає тісного співробітництва і координації дій різних секторів та рівнів управління з метою впливу на соціальні детермінанти здоров'я й управління поведінковими факторами ризику, такими як харчування, фізична активність, спосіб життя або зловживання шкідливими речовинами. Затвердження у 2018 році «Національного плану заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку» стало важливим кроком у цьому напрямку, але потребує подальшої інтенсифікації реалізації заходів, а також моніторингу та аналізу їх виконання.

Моніторинг результативності реформи охорони здоров'я є періодичний процес збору інформації з метою визначення того, наскільки ефективно реалізуються програми надання медичної допомоги на різних рівнях, які при цьому відбуваються зміни і які витрати пов'язані із зазначеними процесами.

Ключові слова: система охорони здоров'я, громадське здоров'я, моніторинг, стратегія, територіальна громада.

Summary. At the local level, monitoring and control of indicators and indicators in the field of health care, which reflect local needs in the field of health care, is of particular importance. Monitoring and control methods are new, which are based on unified requirements for medical data accounting at the level of health care institutions at the local level, expansion of the list of indicators, systematic review and monitoring and control of indicators.

One of the problems that particularly affects public health is insufficiently coordinated intersectoral and interagency actions in the health sector. Primary prevention of morbidity and mortality from the most common preventable causes requires close collaboration and coordination across sectors and levels of government to influence the social determinants of health and manage behavioral risk factors such as diet, physical activity, lifestyle or abuse of harmful substances. The approval in 2018 of the «National Action Plan on Noncommunicable Diseases to Achieve Global Sustainable Development Goals» was an important step in this direction, but it requires further intensification of the implementation of measures, as well as monitoring and analysis of their implementation.

Monitoring the effectiveness of the health care reform is a periodic process of collecting information with the aim of determining how effectively health care programs are being implemented at different levels, what changes are occurring and what costs are associated with these processes.

Key words: health care system, public health, monitoring, strategy, territorial community.

Постановка проблеми. Системні проблеми в охороні здоров'я, що спонукали до розробки та впровадження стратегії реформування даної сфери в попередні роки так і не були усунені, а плани моніторингу — не втілені й на половину. В умовах війни пласт невирішених проблем набув ще більше загострилася. Наразі постало питання, якою бути системі охорони здоров'я після війни? Чи нам потрібна стратегія відновлення, а також розбудова системи охорони здоров'я, яка буде відповідною до сучасних медико-демографічних трендів та соціально-економічного устрою країни. Не можна будувати стратегії, не зробивши моніторинг поточного стану справ. У даному дослідженні вказані результати аналізу діяльності системи охорони здоров'я в Україні, з акцентом на зміни, що відбулися в регіонах [1].

В умовах глобалізації і складних внутрішніх проблем України ступінь диференціації регіонів за рівнем розвитку посилюється. Громадське здоров'я виступає найбільш достовірним індикатором добробуту населення, тому дисбаланс соціально-економічного розвитку регіонів України також зумовлює його регіональну диференціацію моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення питання удосконалення механізмів державного управління охороною громадського здоров'я у своїх працях наступні вітчизняні вчені. А саме, дослідженням адмініструванням регіональною сферою охороною громадського здоров'я, механізмів управління, реформуванням цієї галузі займалися Н. Авраменко, М. Білинська, Т. Грузева, Л. Жаліло, Д. Карамішев, Н. Кризіна, О. Мартинюк, І. Рожкова, І. Солоненко, Н. Солоненко, Я. Радиш, Н. Ярош та інші.

Не зважаючи на велику кількість досліджень присвячених державному моніторингу в сфері охорони громадського здоров'я на регіональному рівні, проблеми регіональної диференціації моніторингу стану громадського здоров'я, можливі шляхи вирішення їх не достатньо висвітлені.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є механізми моніторингу системи охорони здоров'я в Україні, забезпечення права для людей на універсальний доступ до якісної медичної допомоги без фінансових труднощів, системи захисту у разі надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та розширення можливостей щодо збереження міцного здоров'я й благополуччя у будь-якому віці.

Для досягнення орієнтирів післявоєнної побудови системи моніторингу охорони здоров'я європейського зразка в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дисертаційне дослідження І.В. Рожкової, спрямоване, що на розвиток механізмів державного управління охороною здоров'я на регіональному рівні. Зазначено, що в процес перебудови системи охорони здоров'я необхідно включити певні механізми державного

управління, пристосувати їх до конкретних потреб суспільства, в умовах обмежених ресурсів і брати до уваги регіональні особливості. Виділено такі критерії оцінки впровадження державної політики з перебудови галузі охорони здоров'я: ефективність, економічність і результативність.

Обґрунтована важлива роль місцевих органів виконавчої влади у використанні механізмів державного управління системою охорони громадського здоров'я на регіональному рівні. Підтверджена доцільність розгляду охорони громадського здоров'я як об'єкту регіонального управління. У цій роботі з'ясовано особливості регіональної стратифікації стану громадського здоров'я та впливу на нього різноманітних чинників.

Регіональна диференціація демографічної ситуації в Україні та стану громадського здоров'я, зокрема показника середньої очікуваної тривалості життя, зумовлена комплексним впливом різноманітних природно-географічних, історичних, економічних, соціальних чинників, таких як різний рівень розвитку господарської та соціальної інфраструктури, структура виробництва, регіональні відмінності рівня та якості життя, специфіка ринків праці, особливості способу життя сільського та міського населення, передусім у мегаполісах, динаміка міграційних процесів тенденції урбанізації, екологічний стан, культурно-історичні традиції тощо [2, с. 72].

Щербань С., Шейко Р., Левкіна Г. пропонують критерії моніторингу та оцінювання на рівні конкретної установи/соціальної служби, яка безпосередньо надає соціальні послуги:

- матеріально-технічна база;
- рівень фінансування;
- умови праці;
- рівень підготовки (кваліфікації) персоналу;
- психологічний клімат у колективі;
- кількість, якість та ефективність послуг, що надаються;
- доступність закладу та послуг тощо [2, с. 72].

На рівні територіальної громади, регіону (координація та організація надання соціальних послуг):

- рівень задоволеності потреб громади в соціальних послугах (охоплення вразливих категорій, що потребують соціальних послуг, достатні обсяги соціальних послуг, їхні види та якість надання);
- співвідношення попиту та пропозиції у соціальних послугах;
- оперативність реагування на потреби в соціальних послугах;
- дотримання державних стандартів та норм з питання надання соціальних послуг;
- програмне планування, відповідність місцевих програм соціальній політиці держави та потребам громади. Відповідність результатів діяльності системи соціального обслуговування затвердженим планам;

- наявність систем контролю за діяльністю установ та якістю надання соціальних послуг, залучення громадськості до контролю та моніторингу тощо;
- ефективність використання бюджетних коштів установами, що надають соціальні послуги; о репутація управління та підпорядкованих йому установ;
- кооперація та комунікація між різними установами та підрозділами;
- взаємодія державних, комерційних та громадських провайдерів;
- поінформованість громади з питання надання соціальних послуг [2, с. 72].

В Україні залишаються працювати паралельні відомчі системи охорони здоров'я, що посилює фрагментарність медичних послуг для населення, диспропорції у фінансуванні послуг різних надавачів та порушує принципи справедливості при отриманні послуг громадянами.

Процеси адміністративно-територіальної реформи і децентралізація управління медичними закладами мають певні прогалини в забезпеченні спроможності територіальних громад управляти системою охорони здоров'я на місцевому рівні. Отримавши більш широкі повноваження, територіальні громади в особі їхніх керівників не були завчасно підготовлені до управління сферою охорони здоров'я.

Це часто призводить до помилкових рішень щодо розвитку медичних закладів без урахування потреб і кількості населення, безпеки медичної допомоги, закупівлі невідповідного обладнання, проведення будівельних робіт або створення нових закладів охорони здоров'я.

Також виникає необхідність тісної взаємодії кількох територіальних громад для підтримки ЗОЗ, які обслуговують їхнє населення, що наразі є значною проблемою на практиці. А в інших випадках великі територіальні громади, маючи у власності кілька, або навіть десятки медичних закладів, намагаються розвивати їх без взаємодії з іншими громадами та обласним рівнем управління охороною здоров'я [4].

Актуальним постає питання формулювання мети моніторингу та оцінювання — підвищення ефективності функціонування системи соціального обслуговування та покращення якості надання соціальних послуг.

Мета може мати більш конкретне вираження, залежно від регіону, району або міста, об'єднаної територіальної громади, окремої організації, соціальної послуги або категорії одержувачів послуг, що досліджуються.

Залежно від мети зазначені заходи дозволяють розв'язати цілу низку завдань:

- отримати об'єктивну та актуальну інформацію про рівень надання соціальних послуг;
- визначити стан окремих соціальних послуг (основні проблеми, механізм надання та ефективність);

- виявити складнощі функціонування системи соціального обслуговування та можливі шляхи розв'язання наявних проблем;
- зробити порівняльний аналіз окремих провайдерів в одній або різних областях України;
- визначити сильні та слабкі сторони діяльності окремих установ та системи надання соціальних послуг загалом;
- простежити особливості взаємодії різних учасників системи соціального обслуговування (користувачів соціальних послуг, державних, комерційних та громадських установ і закладів, спонсорів, громади);
- дослідити рівень виконання норм законодавства у сфері надання соціальних послуг;
- простежити тенденції надання соціальних послуг та оцінити можливості та перспективи розвитку системи соціального обслуговування в межах однієї установи, району, області, територіальної громади або держави загалом;
- визначити рівень готовності держави до реформування напрямків соціальної політики [3, с. 11].

Статтею 4 Закону України «Про систему громадського здоров'я» основними завданнями та оперативною функцією системи громадського здоров'я є:

- епідеміологічний нагляд, а також оцінка, спостереження та контроль за показниками і чинниками, що впливають на здоров'я населення;
- моніторинг, готовність і своєчасність реагування на небезпечні чинники, події та надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я [5].

Усі місцеві органи влади в Україні несуть відповідальність за покращення здоров'я свого населення шляхом надання консультацій щодо політики охорони здоров'я та створюючи інфраструктуру здоров'я, а також фінансуючи регіональні/місцеві програми збереження здоров'я населення.

Створити Національний фонд громадського здоров'я, який у формі цільових програм фінансуватиме заходи попередження та зменшення впливу хронічних неінфекційних захворювань на здоров'я людей. Наповнення фонду відбувається через спрямування 1% від надходжень до Держбюджету від акцизу на тютюнові вироби, рідини для електронних сигарет, алкогольні вироби, солодкі напої (після запровадження акцизу на солодкі напої) та вироби, що містять трансжири [1].

Створити Національний трансфізіологічний центр, як спеціалізовану державну установу у сфері управління МОЗ України, після видання Указу Президента України про скасування правового режиму воєнного стану, із метою забезпечення ефективного управління суб'єктами системи крові та координації діяльності системою крові.

Також варто залучити для виконання окремих заходів та функцій у системі громадського здоров'я працівників недержавних організацій без

медичної освіти (із визначенням механізмів їх залучення та стандартів оцінки якості) [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження основних аспектів моніторингу системою охорони здоров'я в Україні та регіональних особливостей, функціонування системи охорони здоров'я є актуальним і перспективним завданням. Врахування цих особливостей моніторингу органами регіонального управління та місцевого самоврядування при реалізації політики

у сфері охорони здоров'я дозволить більш ефективно діяти стосовно потреб населення окремих регіонів, зокрема координувати міжгалузеву взаємодію щодо покращення стану громадського здоров'я і, таким чином, буде сприяти відновлення якості людського капіталу в післявоєнний період. Перспективи подальших розвідок полягають у дослідженні виробленні різних індикаторів стану громадського здоров'я в післявоєнний період відбудови економіки України.

Література

1. Юрочко Т., Бабляк О., Бадіков Т., Скибчик В., Курпіта В. Система охорони здоров'я України (СОЗ). *UAReforms*. URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-655> (дата звернення: 09.08.2023).
2. Рожкова І.В. Розвиток конкурентоспроможності регіонального управління у сфері охорони громадського здоров'я : монографія. К. : Фенікс, 2009. 384 с.
3. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні / Щербань С., Шейко Р., Левкіна Г. Харків : ХІСД, 2017. 112 с.
4. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року : Проект МОЗ України від 23 лютого 2023 року. *Міністерство охорони здоров'я України: вебсайт*. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F/UKR%20Health%20Strategy%20Feb%2024.2022.pdf> (дата звернення: 09.08.2023).
5. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06 вересня 2022 року № 2573-IX. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

References

1. Yurochko, T., Babliak, O., Badikov, T., Skybchik, V., & Kurpita, V. Systema okhorony zdorovia Ukrainy (SOZ). [Health care system of Ukraine (HOS)]. *UAReforms*. URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-655> [in Ukrainian].
2. Rozhkova, I.V. (2009). Rozvytok konkurentospromozhnosti rehionalnoho upravlinnia u sferi okhorony hromadskoho zdorovia: monohrafiia [Development of competitiveness of regional administration in the field of public health protection: a monograph]. K.: Feniks [in Ukrainian].
3. Shcherban, S., Sheiko, R., & Levkina, H. (2017). Posibnyk z monitorynhu ta otsiniuvannia nadannia sotsialnykh posluh v Ukraini [Guide to monitoring and evaluating the provision of social services in Ukraine]. Kharkiv: KhISD [in Ukrainian].
4. Stratehiia rozvytku systemy okhorony zdorovia do 2030 roku: Proekt MOZ Ukrainy vid 23 liutoho 2023 roku [Strategy for the development of the health care system until 2030: Project of the Ministry of Health of Ukraine dated February 23, 2023]. *Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy: vebseit – Ministry of Health of Ukraine: website*. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F/UKR%20Health%20Strategy%20Feb%2024.2022.pdf> [in Ukrainian].
5. Pro systemu hromadskoho zdorovia: Zakon Ukrainy vid 06 veresnia 2022 roku № 2573-IX [About the public health system: Law of Ukraine dated September 6, 2022 No. 2573-IX]. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiynyi vebportal – Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.10.2023